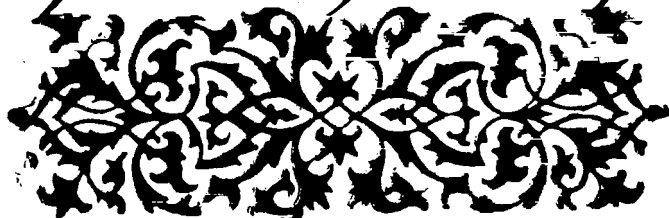

ҲАМИД ОЛИМЖОН

ОЙГУЛ

ВА

БАХТИЁР

ЭРТАК

ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ НАШРИЁТИ

Тошкент — 1954

РАССОМ
В. Е. КАЙДАЛОВ

МАКТАБ КУТУБХОНАСИ

На узбекском языке

ХАМИД АЛИМДЖАН
АЙГУЛ И БАХТИЯР

Сказка

Госиздат УзССР — Ташкент 1954

Редактор Ш. Са'дулла
Бадий редактор А. Ременник

Техредактор П. Уманский
Корректор У. Муҳамедова

Теришга берилди 21/VI 1954. Босишга рухсат этилди 15/VII 1954. Формат 70 × 92¹/₁₆, 2,5 физик босма л. 2,92 шартли босма л. Нашр л. 2 л. + 2 вклейкалар. Тиражи 30000. Р 04742. Индекс б/а. Ўзбекистон ССР Давлат Нашриёти, Тошкент, Полиграф к. 74. Шартнома № 219 — 54

ЎзССР Маданият министрлиги Ўзглавиздатининг 1-нчи босмахонаси. Тошкент, Ҳамза к. 33. Заказ № 716
Баҳоси 1 с. 10 т.

I

Болалик кунларимда,
Уйқусиз тунларимда,
Кўп эртақ эшитгандим,
Сўйлаб берарди бувим.
Эсимда ўша дамлар:
Ўзи учар гиламлар,
Тоҳир-Зухра, Ёрилтош,
Ойни уялтирган қош,
Ўт боғлаган қанотлар.
Беқанот учган отлар,
Бахтиёр блан Ойгул,
Қиз бўлиб очилган гул,

Сўйлагўчи деворлар,
Бола бўп қолган чоллар...
Бувимнинг ҳар қиссаси,
Ҳарбир қилган ҳиссаси
Фикримни тортар эди,
Ҳавасим ортар эди.
Тинглар эдим бетиним,
Узун тунлар ётиб жим,
Сезаолардим кучин,
Кўпи ёлғон, кўпи чин.
Аммо, Ойгул-Бахтиёр
Эртагини у такрор
Қилар эди ҳар кечин.

II

Жамбил деган томонда,
Жуда қадим замонда,
Қуллар ис'ён қилдилар.
Жангга кириб қўшинлар,
Урушиб ою кунлар,
Дун'ёни қон қилдилар.
Тинчлик тугаб оч элда,
Мамлакат қолди селда.
Даҳшат ичра ёниб хон
Ҳар томон қилди фармон.
Тўхтамай довул қоқди,
Майдонларга ўт ёқди,
Ўз ҳолига қилиб ор,
Тикиб қатор-қатор дор,
Кўзларига тўлиб қон,
Замбараклар бўшатди.
Тани заҳарга ботди.

Жамбил эли кўп замон
Тўполон бўлиб ётди.
Бир ғазаб ичра жони,
Жамбилнинг золим хони
Кечар элнинг қонида.
Қулларнинг ис'ёнида
Ўтарди ою кунлар,
Қонга ғарқ бўлиб тунлар
Чайқар оғриқ бошини,
Очлар тўкиб ёшини
Олишарди куну тун,
Яланғочлар ҳам бутун
Берарди майдонда жон —
Талаб қилиб ҳақ ва нон.
'Асло қўрқмай ўлимдан,
Ўч оларди зулмдан;
Сра қилмай андиша
Чопарди қўлда теша;
Бирови ушлаб касов,
Саваларди келса ёв.
Болтаси бор бирининг —
Ўлим келмас унга тенг.
Агар дуч келса шу чоқ
Ағдарарди бўлса тоғ.
Чўри бўлган отинлар,
Қул аталган хотинлар;
Кумушдай оппоқ соқол
Кўкрагини босган чол,
Ёш гўдаклар, жувонлар,
Новқирон паҳлавонлар
Жон оларди бериб жон,
Ва қанча-қанча қурбон

Ётар эди қоқ ерда,
Танлари бурда-бурда,
Ўтиб юзлаб-минглаб йил,
Бундай тарихни Жамбил
Кўрмаганди умрда...

III

Ис'ёнчи кекса Дархон
Қулларга бошлиқ эди.
Қизи Ойгул ютар қон,
Кўзлари ёшли эди.
Ота-бола иковлон
Қуллар учун бериб жон,
Хонни ўлдирмоқ учун,
Кўтариб элнинг кучин
Кезардилар ис'ёнда,
Минг алам, минг фиғонда.
Ис'ён бостирилган кун,
Дархонни қилиб тутқун,
Саройга келтирдилар.
Ясов тортиб қўшинлар
Совлат блан турдилар.
Сўнг золим хонга улар
Танитдилар Дархонни:
«Шу бошлаган ис'ённи,
Шудир Дархоннинг ўзи,
Мана бу Ойгул қизи...»
Тикиларди золим хон,
Тикилар эди Дархон.
Ёндиргудай жаҳонни,
Қул қилгудай ҳар жонни

Ўт бор эди кўзида,
Зўр талваса юзида
Ва хон ташлаб кўз қирин
Сўради бирин-бирин:
«Қани, сўйлагил Дархон.
Не фойда берди ис'ён?
Кимлар ўлди, ким омон?»
Дархон сўз бошлаб деди:
«Мен ва қизимдан бошқа
Ўлмаган қул қолмади,
Кириб шунчалик ёшга
Кўрмовдим шунча қонни,
Шунча зору фиғонни.
Эл хону монин буткул
Сен ўт ёқиб этдинг кул.
Жамбил эди бир бўстон,
Қилдинг уни гўристон.
Сендай қонхўр золимдан
Қолмасин деб бирор зот.
Бош кўтардик, зулмдан
Бўлмоқчи эдик озод.
Лекин бу гал бўлмади,
Аммо тилак ўлмади:
Бир кун сани йиқармиз
Ва қабрга тиқармиз».
Хон қовоғини уйди,
Булутлар ёмғир қуйди.
Яланғочлаб қилични
Қулнинг бўйнига солди.
Боши кетган қуш каби
Дархон типирлаб қолди,
Ерлар қонга бўялди.

IV

Имо қилди золим хон,
Сарой бўш қолди шу он.
Қулнинг гўзал қизига
Яқин келди. Юзига —
Ўлгундайин тикилди.
Қизнинг олдида бу хирс,
Кўрсатиб ёввойи ҳирс
Ерга қадар букулди;
Кўзида ҳийла кулди:
«Чўри қиз, энди менга
Хотин бўлурсан» деди.
«Ҳашаматли саройда
Отин бўлурсан» деди.
Қиз живирлаб бадани —
«Севмайман, — деди, — сани.
Йўқ. Бўлмасман, ўйлама.
Бундай сўзни сўйлама.
Сен отамдан айирдинг,
Қанотимни қайирдинг.
Қўзғолон қилиб ўлган
Шунча қуллар номидан,
Нафратим бордир санга.
Ўзинг ўйлаб кўр танга:
Сен одам эмас-кусан.
Ҳайвондан ҳам паст-ку сан,
Хотин бўлмасман асло.
Келса бошимга бало,
Уни сендан кўрарман,
Доим қаргаб юрарман.
Тақдирим ёр бўлса-ю,
Фурсат қулай келса-ю,

Сени агар ўлдирсам,
Танинга ханжар урсам,
Дун'ёда энг бахтиёр
Одам бўлардим номдор».
Золим хон кўп тутоқди,
Ғазаб ўтида оқди.
Қутуриб қаҳри келди,
Илондай заҳри келди,
Жаҳлига чидолмайин,
Ҳеч сўз деяолмайин,
Жаллодларни чақириб,
Йиртқичларча бақириб,
Ундан ўчини олди,
Қизни зиндонга солди,
Бир ёмон ўйга толди.

V

Золим хон саройида
Кекса бир қул бор эди.
Қуни ўтар қайғида,
Ҳар нарсадан хор эди.
Уни дердилар Тарлон,
Ўлдирилганда Дархон
Тоқати ҳеч қолмади,
Асло чидай олмади.
У қайнаган қонини,
Фар'ёд чеккан жонини,
Қўймоққа топмади жой,
Хира бўлди кўкда ой,
У гўё бир буюк тоғ —
Юзида минг йиллик доғ.

Чунки зиндон тагига
Ташланган бизнинг Ойгул.
Гаш солар юрагига,
Азоблар уни буткул.
Бу золим хон Ойгулни
Ўлдирар, деб албатта,
Қайғиси эди катта.
Ахир у топди йўлни;
Уйқуга кетганда хон,
Ойгулни қутқармоққа
Қаттиқ қасд қилиб Тарлон
Йўл солди зиндон ёққа.

VI

Бордию арқон солди,
У зимзиё чуқурдан,
Қабрдай қўрқинч ўрдан
Ойгулни тортиб олди.
Бутун атроф қопқора,
Шундай мудҳиш тун ора
Ойгул блан қул Тарлон
Бўлдилар йўлга равон.
Иккови ҳам жим эди.
Ахири Тарлон деди:
«Қизим, сени золим хон
Ўлдиражак беомон.
Мен сени қутқармоққа
Олиб келдим буёққа.
Фақат не ҳам қилардим,
Нима қила билардим?
Мен ҳам қулман, қанотим

Сеникидай қирқилган,
Менга ҳам ўша золим
Қилар ишини қилган.
Шунинг учун ўч олиб
Бу ишини бузаман,
Сени сандиққа солиб
Дар'ёга оқизаман.
Агар ўлмасанг, биров
Сув бўйида қилиб ов
Сенга дуч келиб қолур.
Сувдан чиқариб олур.
Бир кунингни кўрарсан,
'Уйнаб-кулиб юрарсан!»
Азоб ичра ёниб жон,
Қора кунда қул Тарлон
Қизга қайғудош келди,
Ғамига йўлдош келди.
Қони қочиб юзидан,
Қизнинг қора кўзидан
Ёмғир каби ёш келди.
Секин тушди сандиққа,
Сандиқ ҳам тиққа-тиққа
Бўлиб Ойгулни олди —
Хипча бели буралди.
Тарлон яна нон солди.
Нон демаки, жон солди.
Атрофга кўз ташлади,
Сандиқни дар'ё томён
Сўнгра судрай бошлади.
Уйқуда эди ҳар'ён,
Сувга ташлади уни.
Ойгул ҳам оқиб кетди

Ва қулнинг юрагини
Ўт бўлиб ёқиб кетди,
Бир чақмоқ чақиб кетди.

VII

Уйқудан уйғониб хон
Ойгулни сўрамади.
Зиндонга ташланган жон
Не бўлди ҳам демади.
Ичдан севиниб Тарлон
Юраркан уён-буён,
Ҳеч нарсадан беҳабар
Кўзи кўр, қулоғи кар
Бўлиб кўринар эди;
Тинмай уринар эди,
Тинчлик эди саройда,
Қиз бўлса катта сойда,
Сув юзида бетиним
Оқиб борар эди жим.
Ойгул шу ҳолда уч ой
Муттасил оқиб борди.
Қанча дара, қанча сой,
Уни узатиб қолди.
Лекин ҳечким тутмади,
Ҳечбир савдо ўтмади
Ва фақат тугаб нони
Пича қийналди жони.
Ўртаниб аламидан,
Шу ҳолда кетиб борди.
Ахири Жаржон деган
Бир юртга етиб борди.

VIII

Жаржоннинг даласида,
Дар'ёнинг ёқасида,
Бир чол ўтин терарди,
Доим шунда юрарди.
У бир кун жуда ҳорди,
Озгина тин олгали,
Бироз эркин қолгали,
Дар'ё лабига борди.
Ва шу чоқда қари чол
Бир нарса кўриб қолди.
Ҳовлиқиб бўлди хушҳол,
Қаққайиб туриб қолди.
У йўқ эди ўзида:
Бир сандиқ, сув юзида
Лопиллаб келар эди,
Тўлқинда елар эди.

Олмайин икки кўзин,
Ечинасолиб дарҳол
Сандиқ кетидан ўзин
Дар'ёга ташлади чол,
Бирпасда тутиб олди,
Қирғоқ сари чиқарди.
Сандиқни очмоқ учун
Сарф этди бутун кучин.
Сра очаолмади,
Тоқати ҳеч қолмади.
Энг сўнгра ўроқ солди,
Тешдию ҳайрон қолди:
Эски сандиқ ичида
Бир қиз кўринар эди.
Унда қийналиб жуда
Ҳадеб уринар эди.
Содданинг тили қотди,
У ўзини йўқотди.
Оғир бир ўйга ботди:
«Эҳтимолки, бу қиз бир
Савдогарнинг қизидир.
Эҳтимолки, бир суқсур,
Бир парининг ўзидир,
Чўкиб балки кемаси,
Бу қиз кетгандир оқиб,
Дар'ё бўйлаб улоқиб;
Эҳтимол, бир онаси
Қолгандир бағрин ёқиб.
Сўйласангчи, ҳой одам,
Нега ҳеч урмайсан дам?»
Дея чол қизга айтди,
Ойгулдан жавоб қайтди:

«Агар сандиқни ёрсанг,
Омон-эсон чиқарсанг,
Сенинг қизинг бўлурман,
Жуда ҳам бой қилурман».
Ташвишга солиб бу ҳол
Жуда ҳайрон қолди чол,
Лекин ҳеч ишонмади,
Кўнгли гапга қонмади.
«Эл олдида очай,— деб,—
Ёмон бўлса қочай»,— деб
Сандиқни кўнгли содда,
Бозорга олиб кетди,
Кун бўйи терган ҳамма
Ўтини қолиб кетди.

IX

Бозорда қари чолни
Ўғри дея тутдилар.
Ура-сура шўрликни
Подшо сари элтдилар.
Подшо ҳам ғазаб блан:
«Бу нима» деб сўради,
Соқчилар бир гап блан
Атрофини ўради.
Чолнинг тили тутилди,
Қўрқди, ўпкаси тўлди,
Секин: «Билмайман» деди.
Бўздай оқарган эди.
Сўнг подшо қиличини
Яланғочлаб бир солди.
Бечора чолнинг тани

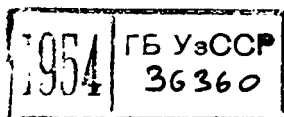
Шу он-бекалла қолди.
Қўшинлар питирлашиб
Сандиқни тез очдилар,
Жонли бир нарса кўриб
Тура-тура қочдилар.
Сандиқдан бир жонивор
Қоматини кўтарди,
Чинордайн бўйи бор,
Одамга ўхшар эди...

Х

Ойгул туриши блан
Сарой чарақлаб кетди,
Ҳамаёқ бўлиб равшан,
Уйлар ярақлаб кетди.
Ой деганда юзи бор,
Кун деганда кўзи бор.
Бир гўзал қиз қаршида,
Бебаҳо эди жуда;
Қалдирғоч қошларидан,
Тўниб қарашларидан
Ҳаёт сочилар эди,
Гуллар очилар эди.
Подшонинг ақли шошди,
Ўт ичида туташди.
Ҳар томонга югурди,
Дам ўтирди, дам турди.
Бундай гўзал юлдузни,
Бунчалик барно қизни
Асло кўрмаган эди,
Ишрат сурмаган эди.
У чандон яқин келиб,

Еб қўйғудай тикилиб:
«Сен менга теккин» деди.
Қиз ундан жирканарди,
Ичи ўтда ёнарди.
Подшодан қиларди ор,
Ўзини сезарди хор.
Ишлатиб у бир ҳийла,
Топиб қулай васила,
Кетмоққа қилди қарор.
«Майли, тегайин сенга,
Бунинг учун сен менга
Қирқ кун муҳлат бергайсан;

Озгина тин бергайсан.
Жуда ҳам ҳолдан оздим,
Сандиқда ўлаёздим!»
Подшо сра кўнмади,
Қиз дегани унмади.
Ахири қиз уч кунга
Қўй деб ёлворди унга.
Ҳамон бўлмади рози:
«Барча тошу тарози
Бир кунга чидай олур,
Уйнаб ғаминг тарқалур.
Сўнгра тўйни қилурмиз,
Эру хотин бўлурмиз».
Қиз гўё кўнган каби,
Подшога индамади.
Подшо ҳам қизга энди
Ҳечбир нарса демади.
Қўшилиб қирқ қизларга
Ойгул ташқари чиқди,
Кўзи тиниб бўзларга
Шўрликни қайғи йиқди.
Ичидан ёна-ёна,
Чўмилмоқни баҳона
Қилиб, Ойгул қизларни
Дар'ёга олиб борди.
Қирқ қизлар бирин-бирин
Ечина бошлар экан,
Айтиб бир-бирин сирин
Пичинглар ташлар экан.
Юзи гул, сочи сунбул —
Бизнинг қайғули Ойгул
Бироз ўйлаб турди-да,

Кўзини чирт юмди-да,
Ўзини сувга отди;
Шу ондаёқ у ботди.
Ойгулни Жайхун балиқ
Олди-ю ютиб кетди.
Томоғидан қилчалик
Оп-осон ўтиб кетди.
Қирқ қизлар саросима —
Чувиллашиб қолдилар:
«Нима гап, нима, нима»
Дея шовқин солдилар.
Ҳаммалари ноилож,
Ба'зилари яланғоч
Саройга югурдилар.
Ва подшога билдириб
Дириллашиб турдилар.
Подшо ҳам чапак уриб
Дар'ёга чопиб борди.
Зир югуриб ахтарди.
Лекин унда кимса йўқ.
Дар'ё ҳам силлиқ-силлиқ
Ҳар кунгидай бетиним
Оқиб борар эди жим.
Подшо энди хўп нолон,
Нима учун бир кунга
Муҳлат бердим деб унга,
Ўлгудайин пушаймон,
Ичини ит тирнади.
Зиёда бўлиб дарди,
Ер ва кўкни у яниб,
Ўз ўтига ўртаниб,
Юриб қизни ахтарди.

Гўзал юрт Сусамбилда
 Бир подачи бор эди,
 У машҳур эди элда,
 Номи Бахтиёр эди.
 Гўзал эди ва чинор
 Қоматига эди зор.
 Кўкраклари бутун бир
 Офтобни яширарди.
 Танларида бир умр
 Ут ловиллаб турарди.
 Қиличдай ўткир эди,
 Рустам каби зўр эди.
 Аммо элда хор эди,
 Камбағал, ночор эди;
 У доим боқиб пода
 Юрар эди саҳрода.
 Чўлларда яшар эди,
 Қирлардан ошар эди.
 Қалбида минг турли доғ,
 Кўз ёши булоқ-булоқ.
 Сув ёқалаб бораркан.
 Ҳар томонга қараркан,
 Балиқ овлаб дар'ёда
 Юрганларга йўлиқди.
 Шу чоқда унинг содда
 Кўнгли бироз тўлиқди.
 «Жиндай нон борми?» деди.
 Балиқчи танти эди:
 «Йўқдир берар нонимиз,
 Лекин куяр жонимиз.

Майли, шу сафар тўрга
Чиққанин ол ўзингга.
Узун умринг бор бўлсин,
Бола, бахтинг ёр бўлсин». —
Рози бўлди Бахтиёр,
Ва толиига шу бор
Жайхун илиниб қолди.
Улкан балиқни олди,
Икки хўкизга ортиб,
Олдиндан ўзи тортиб,
Уйга томон йўл солди,
Ҳовлиқиб толиб келди
Уйига олиб келди.

XII

«Ота!» деди у, дарҳол —
Ҳозир бўлди қарй чол.
Ва ота-бола икков
Балиққа солдилар дов.
Отаси пичоқ олди,
Уғли ойболта солди,
Балиқ қорнин ёрганда.
Пичоқ белга борганда
Чол бирдан чўчиб қочди,
Бахтиёр ғазаб сочди.
Балиқ қорнида шу он
Тебраниб уён-буён
Ойгул кўзини очди.
Ва Бахтиёрни кўрди,
Бошига қон югурди,
Қора кўзлари ёниб,

Бир муҳаббат уйғониб,
Қалби жизиллаб қолди,
Қизарди, бегап қолди.
Танасини қуршаб ўт,
Қипқизил, мисли ёқут,
Титрагучи лаб қолди.
Ҳайронликда кўп замон,
Жим қолдилар учовлон.
Охирида қиз туриб
Уларга та'зим қилди.
Чолга қараб эгилди.
Улар яқин келдилар,
Ким эканин билдилар.
Ойгул: «Нон борми?» деди
Подачи танти эди:
«Нонимиз йўқдир билсанг,
Озгина сабр қилсанг

Балиқни пиширармиз,
Биргалашиб еярмиз».
Ойгул унга: хўп, деди.
Чолга гапи кўп эди:
«Ота, қабул қилсангиз
Ўғлингизга тегайин.
Сиз ҳар нарса десангиз
Мен бўйнимни эгайин».
Чол довдираб ҳангуманг
Жавобига қолди танг:
«Қизим, бизда ҳеч пул йўқ,
Молу дун'ё буткул йўқ.
Қандайин тўй қиламиз?
Сени нима биламиз?»
«Мен дун'ё сўрамайман,
Бой одамга бормайман.
Сиз хоҳласангиз агар
Бошингизга тўкай зар».
Чол рози бўлган каби
Ҳечбир нарса демади.
Бахтиёрнинг юраги
Гупиллаб урар эди.
Бу ажиб учрашувдан
Улар хурсанд эдилар.
Жайхунни қайноқ сувдан
Олиб, бирга едилар.

XIII

Кеч ҳам кирди. Дала, чўл
Туманга ботди буткул.
Чол дарров чўкиб ётди.
Бахтиёр блан Ойгул

Суҳбатида тонг отди.
Қулларнинг ис'ёнидан,
Ўлганларнинг қонидан,
Отаси солган фироқ
Бағрини ёққанини,
Сўзлаб чиқди у узоқ
Сандиқда оққанини.
Сўзлади золим хондан,
Эртак айтди Жаржондан,
Балиққа ютилганин,
Тўрларга тутилганин,
Молу дун'ёни демай,
Подшоларни хоҳламай,
Подачини деганин.
Узоқ элдан келганин,
Сўзлаб ўтирди Ойгул
Очилиб мисоли гул.
Шодлигидан Бахтиёр,
Қарарди такрор-такрор.

XIV

Ойгул дар'ёда балиқ
Қорнида ётганида,
Икки катта ҳалқалик
Гавҳар топувди унда.
Қадрини билган эди.
Эҳтиёт қилган эди.
Тонгда у йўқлаб чолни,
Арз этди ушбу ҳолни.
Чол ўзини унутди,
Ойгул гавҳарни тутди:
«Мана бунинг бирини

Бозорга сотиб келинг,
Билиб унинг сирини
Олтинга ботиб келинг».
У, бозорга жўнади,
Юрса йўли унади.
Чол ушлаганча гавҳар
Бозорда юрар экан,
Харидор сўрар экан,
Битта катта савдогар
Хабардор бўлиб қолди,
Чолга ёпишиб олди,
Гавҳарга чангал солди.
Бир сандиқ олтин бериб
Чолни жўнатиб қолди.
У ҳам тезгина эриб
Сусамбилга йўл олди.
Лекин уста савдогар
Деяр эди ҳар сафар:
«Бахтим ёр бўлиб агар,
Яна битта шундақа
Тополсам эдим ҳалқа,
Етти иқлимнинг божи,
Божи блан хирожи,
Қимматига сотардим,
Бир умр еб ётардим».
Шунинг учун кўп хижил
Кезар эди элма-эл.

XV

Яна кунлардан бир кун
Ойгул чолни чақирди,
Тағин бир ҳалқа берди.

Чол ўзида йўқ бутун,
Бозор томон югурди.
Дуч келиб у савдогар
Яна сўради гавҳар.
Чол «бор» деди, у бу бор
Эди жазман харидор.
Чолни қўймай ҳолига,
Олиб чиқиб холига.
Икки сандиқ олтинни
Нахт бериб олди уни.
Олтинни отга ортиб,
Ўзи кучаниб тортиб,
Сусамбилга бошлади,
Девдай қадам ташлади.
Олтинларнинг барини
Тўплаб, ёшу қарини
Чақириб гўзал Ойгул
Яшнаб мисоли бир гул,
Бахтиёри ёнида
Оташ ёниб қонида
Қаттакон кенгаш очди,
Лабларидан дур сочди.
Сусамбил тарихидан,
Эзилганлар ҳолидан,
Подшоларнинг зулмидан,
Хўжаларнинг молидан
Сўзлади жуда узоқ.
Охири деди: «Броқ,
Бу ҳол узоққа кетмас,
Орзулар беиз битмас,
Сусамбилда биз янги,
Бир дун'ё қурмоқчимиз.

Ҳар камбағал кўмакчи,
Бўлсин содиқ соқчимиз.
Бундай бир юртни фақат
Эзилганлар қурурлар.
Сўнг улар қават-қават
Соз уйларда турурлар».
Бу сўз ёшу қарига
Мос бўлиб тушди жуда
Эртаси тўда-тўда,
Гурас-гурас бўлиб эл,
Келаберди боғлаб бел.
Хотинлар, ёш болалар,
Барча амма-холалар
Келабердилар ишга.
Ойгул янги турмушга
Бошлаб, ошу нон берди,
Жонсизларга жон берди.
Етимларга парвариш,
Есирларга ҳақ ва иш;
Болаларга саройлар,—
Гўзал озода жойлар.
Ҳар қадамда бир бўстон,
Ҳар ерда бир гулистон.
Эллар учун чаманбоғ,
Ҳар ерга қайнар булоқ —
Бино қилди кунма-кун,
Ҳаркун бир гўзал якун.
Жиндай фурсат ичида,
Куннинг эрта-кечида,
Ҳар ёндан елабериб,
Эл чуваб келабериб,
Миллион одам тўпланди,

Борган сари кўпланди.
Камбағал ва қулларнинг
Жонидан севган ери,
Сусамбил жаннатга тенг
Ўлка бўлди охири.
Озод эди бунда иш:
Бу ўлкада ҳар емиш
Оғочларда пишарди.
Танларга яқин қуёш,
Болаларга усти-бош
Гулзорда етишарди.

XVI

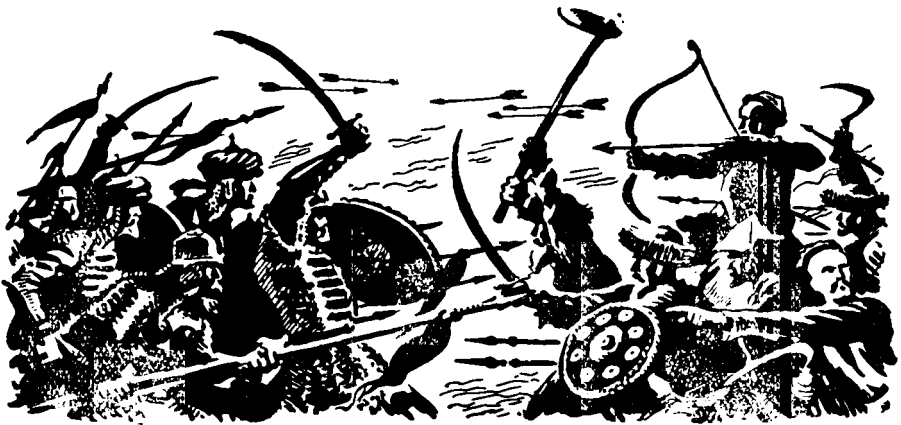
Ой деганда юзи бор.
Кун деганда кўзи бор,
Гўзал, доно Ойгулни,—
Бу барно баҳор гулни
Эл севар эди жондан.
Ва бутун хону мондан
Ойгул ҳимоясида,
Бахтиёр соясида
Сусамбилда эркин, шод,
Яшар эди халойиқ,
Уни бутун одамзод
Хаёл қилишга лойиқ.
Ойгул ўз ўлкасини
Сақларди тинч, саранжом,
Соқчилар севиб уни,
Керак бўлса берар жон.

Сусамбил сөқчилари
 Чегарада бир қари —
 Чолни тутиб олдилар
 Ва шубҳада қолдилар.
 Қаландарга ўхшарди,
 Лекин ёмон юрарди.
 Хўп қора эди ичи.
 Қаландар кийимида —
 Бўлса ҳамки, қиличи
 Кўринарди ёнида.
 Уни маҳкам тутдилар,
 Ойгул сари элтдилар.
 Ойгул блан Бахтиёр
 Адолат айлаб шиор
 Қилдилар уни сўроқ,
 Подшолардан яхшироқ.
 Ул ҳам секин Жаржонда
 Зўр подшо эканини,
 Сўзлаб берди ва қонда
 Етилиб ўганини.
 Сўнгра арзи ҳолини.
 Бошлади саволини.
 Чол кўп нарса ўйлади:
 Қўлга тушдим тайин деб,
 Ойгулни алдайин деб,
 Фақат ёлғон сўйлади.
 У дедики: «Бир кунга
 Муҳлат олган ёримни
 Қўлдан бердим ва унга
 Қурбон қилдим боримни.

Ерга отдим торимни,
Тутақтириб зоримни,
Мисоли бир қаландар
Излаб келдим дарбадар.
Сен мени демасмисан?
Ойгулим эмасмисан?»
Кўзида ҳийла кулди,
Ва ёлғондан букилди.
Халойиқ шу аснода
Йиғилиб тўда-тўда,
Тўпланиб қолган эди.
Подшо кўзи қон эди.
Шунда чиройли Ойгул,
Яшнаб мисоли бир гул,
Ундан бир сўроқ қилди,
Тарашадай қоқ қилди:
«Неча хотинингиз бор?
Ростини айтинг, зинҳор?»
«Қирқ хотин бордир менда» —
Деди беор, шарманда.
Эл қаҳ-қаҳлаб юборди,
Золим подшо шу дамда
Фикрини қонга қорди.
Қиличини чиқарди,
Ойгулга қараб борди.
Аммо халойиқ шу дам
Уни тутдилар бардам
Ўтмасдан жиндайн зум
Оғзига тикдилар қум.
Золим подшо шу замон
Қабрга бўлди меҳмон.

XVIII

Ойгул кўнгли беғубор
Хурликни айлаб шиор,
Ҳам йўлдоши, ҳам ёри,
Ёнида Бахтиёри,
Яшаркан Сусамбилда,
Қайғи йўқ экаи дилда,
Жамбилни ўйлар эди,
Қул чолни сўйлар эди.
Қулларнинг қасосини
Олурман, деб аҳд қилган.
Хонликнинг асосини
Бузурман деб жаҳд қилган,
Ис'ён қучоғидаги
Чоғларини эсларди,
Гуноҳсиз қалбидаги
Доғларини эсларди.
Зиёда бўлиб дарди
Кўз олдидан ўтарди:
Оч қулларнинг ис'ёни,
Жамбилнинг қонхўр хони,
Отасининг қиличда
Тирқираб қолган қони.
Кўкка чиқиб фиғони
Ўтдай туташиб ичда...
Энг сўнг Ойгул, Бахтиёр
Қилдилар шундай қарор
«Жамбилга ўт очамиз
Хоннинг қонин сочамиз».

XIX

Ойгул туриб эрта тонг
Қўшинларга урди бонг.
Соқчиларни уйғотди,
Бошлиқларга сўз қотди.
Қуролларни олдирди,
Карнай-сурнай чалдирди.
Бир нафасда, қўшинлар
Саф тортиб йиғилдилар.
Қирқ кунликка ош ва нон,
Отларга беда ва дон,
Қўшинларга кийимлар,
Дори-дармонлар, емлар
Олдириб гўзал Ойгул,
Яшнаб мисоли бир гул,
Бахтиёрни Сусамбил —
Юртига кўтариб бош,
Шу кун берди юртга ош,
Қўшин бошида ўзи.

Чарақлаб қора кўзи,
Мардлар сингари Жамбил
Томонига бошлаб йўл,
Тўп бўшатиб жўнади.
Йўлма-йўл ва кўлма-кўл
Манзилларда тунади,
Яна туриб жўнади.
Гўзал, чаман боғлардан
Қуш бўлиб учиб ўтди.
Осмон бўйи тоғлардан
Бургутдай кўчиб ўтди.
Қанча қурғоқ чўлларни,
Дар'ёларни, кўлларни,
Ўта-ўта охири
Жамбилга яқин борди.

XX

Жамбил хони роҳатда,
Ишратда, фароғатда
Яшар экан Жамбилда,
Не бордир Сусамбилда? —
Сра ҳам билмас эди,
Кеча-қундуз маст эди.
Ойгулнинг банду зиндон
Қилган чоғидан буён
Хабар олмаган эди,
Эсга солмаган эди,
Қул қизини зиндонда
Чириб кетган деб ўйлаб,
Ва лекин ҳар замонда
Хуснидан эртак сўйлаб,

Мақтаб гўзал Ойгулни,
Қарғади Дархон қулни.
Тарлон бўлса Жамбилда
Минг армон блан дилда.
Ҳамон қул юрар эди,
Қаттиқ кун кўрар эди.
Ойгулнинг аҳволидан,
Сусамбилнинг ҳолидан,
Хабардор эди ўша.
Унга қайғу блан зор,
Юз ҳақорат, минг озор,
Ҳамдам эди ҳамиша.
Сусамбилга қочмоқни
Хонга уруш очмоқни
У хаёл қилар эди,
Эл буни билар эди,
Чорасиз юрар эди.
Шу чоқ минглаб қўшини —
Блан Ойгул йўл босиб,
Ухламай куни-туни,
Ҳар ерда ялов осиб.
Келар эди дувиллаб,
Бўрон каби гувиллаб,
Дар'ёларнинг устидан,
Учиб ўтганда оти,
Қушдай сирғаниб сувдан,
Ёзиларди қаноти.
У тўхтамай йўл босди,
Ҳув деганда чўл босди.
Бир оқиб кетиб келди,
Жамбилга етиб келди.

Яшнаб мисоли бир гул,
 Ер-кўкни овозаси
 Тутиб келганда Ойгул,
 Жамбилнинг дарвозаси.
 Очилмади. Шунда ул
 Дарғазаб қилич солди,
 Дарҳол қайтариб олди:
 Қулфлар шарақ-шарақ
 Уйнаб очилиб кетди,
 Зулфинлар худди тупроқ
 Бўлиб сочилиб кетди.
 Отларнинг туёғида
 Дарвозалар бўлди кул,
 Ҳар тўп қўйган чоғида
 Саройлар қулаб буткул,
 Зўр қўшин кириб борди,
 Савалаб уриб борди.
 Жамбилнинг хон, беклари
 Қуён бўлиб қочдилар.
 Чуқурлар, ғорлар сари
 Қучоғларин очдилар.
 Соқчилар золим хонни,
 Бу ажойиб ҳайвонни.
 Оғилда ушладилар,
 Улгудай муштладилар.
 Ранги бўлса ҳам самон
 Паст келмас эди ҳамон.
 Бутун эл қаҳ-қаҳ солди,
 Ҳон шарманда, уялди.
 Эл туриб шу чоқ: «Ойгул!»

Хонни ўлдир!» — дедилар —
«Бутун юрт ва барча эл
Сендан ушбуни тилар».
Ойгул эл талабини
Қилиб, ўлдирди хонни,
Бу ажойиб ҳайвонни.
Қилич солиб бўғзига,
Қўйиб тўпнинг оғзига,
Уққа қўшиб кўчирди,—
Осмонларга учирди,
Ва кул қилиб туширди.
Энди эски қул Тарлон,
Ойгулга тўғри келди.
Севинганидан шу он
Оёғига йиқилди.
Ойгул кўтариб олди,
Тарлон кўришиб қолди.

XXII

Қул Тарлон шодлигидан
Тўхталмади йиғидан,
Барча ҳайрон эдилар.
Улар келиб Ойгулга:
«Бизларни Сусамбилга
Олиб кеткин,— дедилар.—
Бу хонлардан куйдик кўп,
Беклардан ўртандик хўп.
Биз Жамбилда турмаймиз,
Бу ерларда юрмаймиз.
Бизни қўш ўз элингга,
Эл бўламмиз биз сенга..»

Ойгулга аламини,
Барча чеккан ғамини
Эл айтиб йиғлар эди,
Сел қайтиб йиғлар эди.
Ойгул назар ташлади,
Шундай бир сўз бошлади:
«Золим хон қучди ўлим,
Энди сизга йўқ зулм,

Эл, осойиш яшарсиз,
Ва бекойиш яшарсиз.
Сусамбилни қўйинглар
Ва Жамбилни суйинглар.
Сизникидир тупроғи,
Сизники тожу тоғи,
Хон бўлмаса Жамбилда
Қайғи ҳам бўлмас дилда.
Мана бу ота Тарлон
Ҳаммангизга бош бўлур,
Сизлар учун берар жон.
Ҳар ерда йўлдош бўлур»
Ойгулдан жаҳон-жаҳон
Эл — барча рози бўлди,
Қалби шодликка тўлди.
Қирқ кечаю қирқ кундуз,
Барча эркак, хотин-қиз
Уйнаб байрам этдилар.
Золим хонни йўқотиб,
Қайғуларини отиб,
Муродига етдилар.
Шундан сўнг бизнинг Ойгул,
Яшнаб мисоли бир гул,
Ўз Бахтиёри сари,
Ўз севган ёри сари
Сусамбилга йўл олди.
Эл карнай-сурнай чалиб,
Замбараклар бўшатиб,
Уни узатиб қолди.
